

pozhatná ezeket a könyveket. A magyar kiadásnak külön érdeme a tanulmány végén fellelhető műjegyzék, melyet Tamás magyarul olvasható írásaival egészítettek ki, érthetetlen azonban, hogy a *Summa theologiae* magyar nyelvű fordításai miért hiányoznak a felsorolásból.

CSEKE ÁKOS

(Fordította Kovács Zsolt, *Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 638 oldal, 4200 Ft*)

LÁNG BENEDEK:

Mágia a középkorban

Elég pusztán egy felszínes pillantást vetni a könyvesboltok kínálatára ahhoz, hogy tagadhatatlan tényként rögzítsük az ezoterikusnak vagy spirituálisnak nevezhető diskurzusok markáns jelenlétét korunk kulturális áramlatai között. Ha pedig némi ismerettel is rendelkezünk az ilyen témájú könyvek tartalmáról, akkor azt is tényként rögzíthetjük, hogy a tanult mágia olyan hagyományos megnyilvánulási formái, mint például a különböző jóslás-típusok, az asztrológia, a fizikai testtel nem rendelkező lények megidézése vagy a numerológia, állandóan visszatérő tárgyai az említett diskurzusoknak.

Függetlenül attól, hogy mit tartunk az ilyen és ehhez hasonló témákat feszegető, régebben okultnak,

azaz rejtettnek minősülő gondolatformákról, egyvalamit el kell ismerni: a mágia iránti érklődés nem a konformizmusnak köszönheti a túlélését, hiszen a legmeghatározóbb társadalmi tekintéllyel bíró tudáselosztó intézmények (például egyházak, egyetemek) kontinensünkön úgymint másfélezer éven keresztül vonatkozott közvetíteni bármit, ami nyíltan kapcsolatban állt a mágiával. E vonatkozás, amely hol az elítélés-tiltás, hol az elhallgatás-tűrés, hol pedig a kellő ideológiai kontroll keretei között folyó, részleges tájékoztatás formáját öltötte magára, azt eredményezte, hogy a mágiával kapcsolatos eszmék és világmépi elemek egyfajta nem ildomos, némelyek számára kifejezetten dühítő és megvetendő, sokak számára viszont valami sejtelmes és félve tisztelt tudástípussá váltak. Miközben a mágia iránti érklődés tehát egyáltalán nem szűnt meg sem a monoteista világvallások térhódításával, sem a felvilágosodással, sem a 19–20. századi tudományos-technikai forradalmakkal, a gyakorlati mágiát érintő ismeretek közlése egy olyan, mára már sokat szelídült társadalmi neurozisz kényszerei közé került, amelynek a létrejöttéhez tetemesen hozzájárultak az elmúlt bő másfélezer év diszkurzív-hatalmi tendenciái.

A társadalmi neuroziszokra – főképpen, ha azok már megszelídültek – természetesen létezik gyógyír; nevezetesen a legitimációs vitákat fél-

retenni tudó, alapos tájékozódás a problematikus kérdéskörökben, és az azzal együtt járó, sokszínű interpretációs potenciált mozgósítani képes, széleskörű diszkusszió. Láng Benedek *Mágia a középkorban* című könyve ezért izgalmas mű nemcsak azoknak, akik a középkori Európa történelme és gondolatvilága iránt érklődnek, hanem mindenkinek, aki valamelyest is részt kíván venni a mágikus-ezoterikus tudásformák diszkurzív rehabilitációjában. Egyfelől a történeti-filológiai kíváncsiságon túlmenően is érdemes megismerni, hogy hogyan definiálták, értelmezték és minősítették a tanult mágia különböző típusait a 12. és a 15. század között, vagyis akkor, amikor a hosszú évszázadokig tartó teljes tiltás után – az arab kultúra inspiráló hatására – a mágia intézményes megítélése sokkal árnyaltabbá és összetettebbé vált. Tanulságos belelátni a korszak dilemmáiba, hiszen bármennyire is jelen van azokban a dogmatikai kontroll, sok szempontból még jelenkorunk számára is példaértékű az a folyamat, ahogyan a mágia tanulmányozása helyet kaphatott a kor legjelentősebb intézményeiben. Másfelől Láng Benedek metodológiai megjegyzései, illetve könyvének utószava – *A mágiakutatás ma* – egyértelművé teszik, hogy az európai egyetemeken jelenleg egyre kiterjed-

tebb, egyre alaposabb és egyre sokszínűbb kutatások és diszkussziók folynak a mágikus diskurzusok történetének feltárása és megértése céljából.

Ez a tény nem csak a szerző művét helyezi egy szélesebb kontextusba. Ha belegondolunk abba, hogy a mágikus-okkult érklődés későközépkori, részleges intézményes rehabilitációja milyen nagy szerepet játszhatott a modern természettudományos gondolkodás kialakulásában (Giordano Bruno például a hermetikus mágiában, Newton pedig az alkímiában volt jártas), akkor mindezek alapján – némi analógiás logikával – joggal remélhetjük a lehető legtermékenyebb szellemi inspirációkat jelenkorunk kulturális tendenciáitól.

SZOLCSÁNYI TIBOR

(*Typotex Kiadó, Budapest, 2007, 164 oldal, 1950 Ft*)

BENEDICT ANDERSON:

Elképzelt közösségek Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről

Benedict Anderson munkájának magyar kiadása nem keltett különösebb kritikai visszhangot, pedig va-

